

ahogyan többé-kevésbé minden elmélet divatossá lesz, amidőn érvényre jut, vagy mert az emberek affektív érdekeltségeit bolygatja meg. Ez a pszichoanalízisre kétségtelenül fokozottan érvényes, mivel a polgári társadalom talán legérzékenyebb pontjára, a nemi elfojtás tényére tapintott rá. De a polgári társadalomnak ez a reakciója nem érintheti a tanítás tudományos becsét és komolyságát. Maga Freud életstílusa, egyénisége, munkájának szigorú önfejelme és kérérlhetetlen önbírálata jelképi kifejezése a pszichoanalitikus kutatás tudományos alapjelképeknek.

(Nagyszöllös)

Neufeld Béla

VÁLASZ AZ ELŐBBIEKRE

Neufeld Béla ellenvetései nem alkalmasak kifogásolt megállapításom megerősítésére. Azt állapítottam meg, hogy a pszichoanalízis a történelmileg adott emberek, tömegek cselekvése lélektani meghatározásának a területén lebecsüli a tudatos lelki elemek szerepét az ösztönös, nem tudatos lelki elemek tulbecsülése mellett; más szóval: a pszichoanalízis, a mai társadalmi ember tényleges lelki folyamatainak a megítélésénél, a valóságosnál nagyobb jelentőséget tulajdonít az irracionális tényezőknek a racionális tényezők rovására. N. B. nem vonja kétségbe, hogy valóban „Freud a tudattalan szerepét az egyén lelki életében uralkodó jelentőségének ismerte fel, tanának „leíró elemeiben“ s másrészt nem kísérli meg, hogy ez utóbbi tételt a dialektikus materializmus általam kifejtett, a racionális lelki elemek jelentőségét hangsúlyozó álláspontjával szemben, tanulmányom területén maradva, tehát történelmi tényekkel bizonyítsa. (Nem követhetjük a pszichoanalízist klinikai tapasztalatának magát ellenőrzésünk alól kivonó területére, amelybe következetesen bezárkózik a társadalomtudományi kritikával szemben. Ha a pszichoanalízis vonatkozó tétele helyes, annak a társadalmi-történelmi jelenségek területén is érvényesülnie kellene, amelyek konkrétan lelki jelenségek is.) Ebben a részben tehát érvelése nem cáfol meg semmit az én állításomból, s abban meg kell egyeznünk N. B.-val, hogy akkor, amidőn a ma cselekvő ember megítéléséről, cselekedetei megmagyarázásáról van szó, a pszichoanalízis — jogosan, vagy jogtalanul — valóban kiemeli az irracionális lelki tényezők jelentőségét a racionális lelki tényezők jelentőségével szemben. Ezzel azonban a kérdés lényege is eldőlt. Mert a pszichoanalízis társadalomtudományi értékelése szempontjából egyedül e „leíró elemei“ lényegesek, nem pedig „normatív karaktere.“ Nincs okunk arra, hogy kétségbe vonjuk, hogy a pszichoanalízis „normatív karakterében kiválóan racionális jellegű.“ De minden okunk meg van arra, hogy kétségbe vonjuk, hogy a pszichoanalízis normatív karaktere a társadalomtudomány szempontjából súlyllyal bírna leíró elemeivel szemben. Mert e normatív karakter kétféle társadalmi értelmezést enged meg. Vagy úgy fogjuk fel, — amint azt baloldali hívei többé-kevésbé teszik, — hogy a pszichoanalitikus egyénkezelés a tudatosítás eszközeivel, az „Überich“ leépítésével legyőzi ugyan a kezelt egyéneknél a tudatalatti hatalmát, de a mai társadalmi viszonyok mellett csupán kivételesen alkalmazható, nem pedig tömegméretben. Ebben az esetben társadalmi hatása már e felfogás értelmében sem lehet. Vagy pedig úgy fogjuk fel, — egyes jobboldali hívei módjára (mert a pszichoanalízisnek jobboldali fejlődési irányai is vannak persze) — hogy a pszichoanalitikus egyénkezelés képes a mai társadalomban is tömegméretben érvényesülni és ezáltal, az ösztönéleten való tudatos uralkodásra való neveléssel, az emberi viszonyok észszerű szabályozását éri el. Ebben az esetben azután a társadalomnak egy oly hibás, a társadalmi viszonyok elsődleges voltát figyelembe nem vevő egyénlelektani, racionalista, valóban a tudat „mindenhatóságát“ hirdető felfogásával állunk szemben, amelynek társadalmilag utópikus volta teljesen nyilvánvaló. Amennyiben tehát a pszichoanalízis — normatív karakterében —

racionális jellegű, e racionális voltának egyik értelmezése mellett sincsen jelentősége a társadalomtudomány szempontjából, azzal szemben, hogy leíró elemeinek irracionális jellegével úgy a multat magyarázó társadalmi életét, mint a jövőt alakító társadalmi gyakorlatot helytelen utakra tereli. Az ember elsősorban irracionálisan cselekszik — mondja a pszichoanalízis, — és, ha így van, akkor elsősorban irracionálisan is fog cselekedni, fűzhetjük mi hozzá, mert se a pszichoanalitikus terápia, se még kevésbé természetesen a pszichoanalitikus utópia nem képes társadalmi méretben racionális lényvé átváltoztatni. Tehát a társadalmi embert a pszichoanalitikus felfogásban irracionális és ugyanakkor nem racionalizálható lénynek kell tekintenünk. És ennélfogva a társadalomtudományi kritikának a pszichoanalízissal szemben a lelki jelenségek ez irracionálista felfogása ellen kell irányulnia és e mellett nyugodtan mellőzheti, mint társadalmilag lényegtelen, a tannak N. B. által hivatkozott racionális vonásait. És ezért ebben a vonatkozásban — de persze csupán ebben a vonatkozásban és a vele kapcsolatos összefüggésekben — jogosan állíthatja a kritika a pszichoanalízis lélektani elméletét, az analógia minden továbbvezetése nélkül, a német fasizmus lélektani elmélete mellé is. (Ismeretelméletileg nincs semmi szokatlan abban, hogy a pszichoanalízis ellen egyszerre lehet megemlíteni helytállóan az irracionalizmus és a racionalizmus vádját. A hibás elmélet is gyakran átcsap ellentétébe, magában hordja az ellentétes hibát is. Székely Béla könyvének megbeszélésekor — a Korunk következő számában — mutatunk rá a modern polgári lélektan szemléletével kapcsolatban ép' egy oly' esetre, amidőn ennek hibásan túlzó irracionálista felfogása összeesik ép' annyira hibásan túlzó racionalista felfogásával.

Végeztül még csak egy dolgot kívánunk megjegyezni. Nem jogosult, mint azt oly' gyakran teszik, a „pszichoanalízis exkurzióit a szociológia tereire“ mereven elválasztani lélektani módszerétől s azzal nyugtatni meg magunkat, hogy ámbátor a pszichoanalízis szociológiája helytelen, de pszichológiája ettől függetlenül helytálló. Ez a felfogás eklektikus és szem elől téveszti a társadalmi és az egyénlélektani jelenségek egységét, azt, hogy a pszichoanalízis a szociológiában is — amellet, hogy alapvetően hibás pszichológiai módszerrel — ugyanazokkal az egyénlélektani feltevésekkel dolgozik, mint a pszichológiában. Abban a tanulmányban, amelyhez ez a vita fűződik, hivatkoztunk is konkrét szociológiai példák kapcsán azokra a hibás egyénlélektani feltevésekre, amelyeken a pszichoanalízis hibás szociológiája alapul és beigazoltuk, hogy ezek a hibás egyénlélektani feltevések azonosak a pszichoanalízis általános lélektani feltevéseivel. A pszichoanalízis szociológiája tehát többek között azért rossz, mert pszichológiája sem hibátlan. Ebben az összefüggésben azután azáltal, hogy hitelesen megállapítható történeti-társadalmi tényeket állítottunk szembe a pszichoanalízis klinikai gyakorlaton alapuló feltevéseivel, azt is kimutattuk egyben, hogy e klinikai gyakorlatot, éppen mert egyes eredményei, tehát a pszichoanalízis egyes lélektani tételei, történeti-társadalmi tényekbe ütköznek, fenntartással kell kezelni és eredményeit alá kell vetni, mindenütt, ahol csak lehetséges, a történeti-társadalmi tények ellenőrzésének.

(Budapest)

Jeszenszky Erik

L A P O K, F O L Y Ó I R A T O K

GENFI VALTOZATOK

Ouverture „A Népszövetség idei nagy őszi szezonzát különös ouverture előzte meg Washingtonban: az amerikai szenátus vizsgálóbizottságának jelentése a newyorki Electric Boat Company és a londoni Vickers-Armstrong művek kapcsolatairól. Megállapítást nyert, hogy ez a két társaság egymásközt kicserélte a találmányokat és az egész világnak legmoder-